

РЕЦЕНЗИЯ

за научната и преподавателската дейност на участниците в конкурса за „Доцент по История на България – съвременна българска история“ – едно място в Историческия факултет на Софийския университет.

/Конкурсът е обявен в „Държавен вестник“ №7/24 януари 2014 г./

Още в началото на рецензията ще посочим, че хронологическите рамки на понятието „Съвременна българска история“ обхващат периода от края на Втората световна война до наши дни.

За участие в конкурса се кандидатираха двама души: главен асистент от Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Румяна Димитрова Маринова – Христиди и доцентът от Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград Стефан Иванов Дечев.

1. Румяна Маринова – Христиди – завършила Софийския университет – специалност „История“ през 1999 г. и второ висше – специалност „Право“ на СУ – 2006. През 2005 г. е назначена за хоноруван асистент в Историческия факултет на СУ, от 2009 г. – за редовен, а от 2011 г. – за главен асистент. През 2004 г. защитава докторска дисертация на тема „Просвета и просветна политика в България 1948-1959 г.“. Чете лекции и води семинарни занятия в бакалавърската степен – общо пет курса по „Съвременна история на България“, два от курсовете са на английски език. Чете цикъл лекции по същата проблематика в Гърция, Италия и Израел. Участва в осем национални и международни проекта. Излизала е с доклади и съобщения на редица международни научни форуми у нас и в чужбина. Владее писмено и говоримо английски, гръцки и руски езици.

Кандидатката е авторка на 28 научни труда: две собствени монографии и една в съавторство – общ курс по „История на България“ на гръцки език, както и на 25 студии и статии, в това число пет публикувани в чуждестранни издания. За конкурса тя представя 25 публикации: една самостоятелна монография и втората – споменатата в съавторство и 23 студии и статии в това число 4 в чуждестранни издания.

Основен труд, с който кандидатката участва в конкурса, е монографията „Висшето образование в България от съветските до болонските реформи“, т.е. за времето от политическата промяна на 9. IX. 1944 г. до наши дни. В първата част на труда се разглежда съветизацията на висшето образование в страните сателити на СССР, която се разгръща от 1947-1948 г. до към средата на 50-те години. Изследването в тази част е много полезно, защото показва сходството на процесите във всички тези страни. При това, ако се сравни извършващото се в България с това в останалите страни /и по-специално в разгледаните в монографията Полша, Чехословакия и Източна Германия/ с изненада узнаваме, че у нас са били налице някои моменти на по-голяма умереност в преобразованията, при условие че повярваме изцяло на писаното от използваните от Маринова четирима западни автори.

Много важен е изводът на авторката, че внедряването както на съветската, така и на болонската система е наложено отвън, спуснато „отгоре“ и не винаги съобразено с местните условия /стр. 8/.

Показани са редица негативи в развитието на висшето образование в България в периода на „класическия сталинизъм“: прочистванията в преподавателския и в студентския състав; прекомерната, невъобразима по своите мащаби идеологизация и политизация на учебния процес; рязкото нарушаване на естествения подбор при приема на студентите с наличието на множество привилегии и „предимства“; претрупаността на обучението с огромно количество лекционни курсове в това число с ненужни за дадената специалност дисциплини, а от там и големият брой изпити, които студентите е трябвало да вземат – всичко това ограничава възможностите за свободно творческо развитие и израстване на младите хора и като обща последица – значително спадане равнището на висшето образование.

Показан е бавният, труден и мъчителен процес на преодоляване на схематизма, на ограничаване на прекалената идеологизация и политизация и постепенното подобряване качеството на обучение най-вече през 70-те и 80-те години, положителните промени сред преподавателския състав и пр. и пр.

Подходът на авторката е строго научен, обективен, тя не плаща данък на често срещаната в последните двадесет и пет години тенденциозност при обрисовката на

процесите за времето от 1944 г. до 1989 г. Така например, Маринова е разкрила успехите на българското висше образование в тази епоха, както и значителните грижи на управляващите за подобряване социалното положение на студентите. Правилен е нейният извод, че в периода на социализма „...действащият модел на висше образование... съхранява способността да решава задачите на социалистическата модернизация“. /стр. 301/

Показан е обаче и един сериозен недостатък в българските висши учебни заведения до 1989 г. – че в тях бе подценена ролята на научните изследвания и че добиването на научите степени се явяваше главен стимул за развитието на науката във ВУЗ.

Интересен е и очеркът за Българската академия на науките /1944-1989 г./. Тук, в тази част, още по-добре проличава умението на Маринова в кратък очерков план да напишва основните, определящи тенденции, да разкрива задълбочено процесите, да предлага съдържателни анализи за развитието на основната структура на българската наука.

Специален раздел е посветен на зловещата роля на Държавна сигурност, която чрез своята разгърната мрежа от агенти и доносници е извършвала всеобхватно наблюдение във ВУЗ. Преподавателите са се съобразявали какво говорят както в лекциите си, така и в разговорите с колегите си и всичко това е водело до ограничаване както на естественото общуване между учените, така въобще и до постигането на свободната изява на научна мисъл, особено в обществените и хуманитарни дисциплини.

С голям интерес се четат страниците за развитието на висшето образование в България след 1989 г., тъй като това е първото изследване по тази проблематика, достъпно за широката българска общественост: прилагането на Болонския процес у нас, усилията за овладяване достиженията на напредналите западни страни и положителните промени, до които е довело реализирането на тази задача. Очертани са и негативите в българското висше образование в този период: откриването на много нови учебни заведения, в това число университети, значителното формализиране на акредитацията, непомерно бързото нарастване броя на студентите при липсата в много ВУЗ на необходимите условия за нормално обучение, появата на немалък брой

преподаватели – „Летящи холандци“, които прескачат от университет до университет. Всичко това води до значително спадане равнището на учебния процес в много от висшите учебни заведения. Все пак, авторката посочва, че общата, господстващата тенденция на промените е положителна.

В заключение: Монографията на Румяна Маринова – Христиди е сериозен изследователски труд с многобройни приноси моменти, голяма част от които нямаме възможност да отбележим, поради ограничените рамки на една рецензия.

Десет публикации на кандидатката са посветени на българо-гръцките отношения в най-ново време, както и на проблеми на вътрешнополитическото развитие на южната ни съседка за същия период. Отчетен е личният принос на Тодор Живков за сближаването между двете страни. Доколкото българската историография за съвременната история на Гърция е недостатъчно разработена, то изследванията на Маринова са съществен принос в родната балканистика в нейното гръцко направление.

Много интересна е статията за отношението на гръцката преса към „Голямата екскурзия“ в България през лятото на 1989 г. – то се различава от тона и подходите на западните медии с тяхната ярко изразена антибългарска насоченост, напротив, в гръцките вестници се подхожда с разбиране за позициите на българската страна.

Три от представените разработки са посветени на мястото и ролята на евреите в България в най-ново време и за отношението на българската общественост към тях. Особен интерес предизвиква статията за интегрирането на българските евреи, преселили се в Израел, от нашето външно разузнаване, както и усилията на Мосад за привличане на евреи, останали в България, за своите цели, разбира се, доколкото българските служби са успявали да „уловят“ този процес, тъй като авторката работи само с наши източници.

Предизвиква адмирации силната, критична рецензия на Маринова за книгата на група наши автори за историята на турците в България. Кандидатката отправя справедлива, добре обоснована критика на извращенията в този труд на българската история и особено на чудовищната теза за принадлежността на българомохамеданите към турската общност в България.

Към творбите на кандидатката по-специално към нейния основен труд, представен за конкурса, имам някои критични бележки. На първо място, смятам, че е била недостатъчна работата на авторката върху текста: изложението е претоварено с огромни „чаршафи“ от пряк и обстоен преразказ на документи, което води до разводняване, а често пъти и до загубване на основната нишка на изложението. Особено досадно е преповтарянето решенията на седемте форума на Болонския процес – едва ли читателят ще издържи да прочете тук всичко докрай. /с. 234-252/

Буди недоумение фактът, че за разкриване същността на руското и съветското висше образование са използвани само западни автори, без да се прибегне до богатата и съдържателна руска историография по тази проблематика от последните 30 години – та нали руските автори познават най-добре своята родна история. Имам резерви и към някои от оценките на споменатите западни изследователи за процесите в проучваните от тях три източноевропейски страни – смятам че те са доста едностранчиви и авторката е следвало да подходи по критично към тях.

Кандидатката се е предоверила също така на данните за безработицата у нас, посочени в използваното от нея изследване или може би не се е доуточнила /с. 196/: за първите две категории, които обхващат огромното мнозинство от българското население, относителният дял на безработните се определя съответно на 30% и на 20%, а както знаем от официалната статистика на страната, безработицата у нас се движи в рамките на 11-13%.

Смятам като пропуск, че Маринова не е отразила обсъждането на Закона за висшето образование от 1947 г. във Великото народно събрание и съдържателната критика, която определя опозицията към този нормативен акт.

2. Стефан Иванов Дечев – завършва специалност „История“ в Софийския университет през 1996 г., добива степента „Доктор по история“ през 2004 г. и званието „Доцент по нова и съвременна история на България“ през 2012 г.

Кандидатът има богата научна биография: водил е осем курса в Югозападния университет в това число „Основен курс по история на българския политически живот /нова и съвременна история/“. Дечев има няколко специализации в чужбина, чел е цикли

от лекции в редица чуждестранни университети, участвал е в 23 международни научни форуми. Той притежава солидна научна продукция от 43 публикации, владее писмено и говоримо английски, френски, руски, испански и сърбохърватски езици.

За участие в конкурса кандидатът представя 13 труда в това число пет монографии /една в съавторство/. Повечето от тях са много интересни и оригинални разработки, но за съжаление по проблематиката на конкурса има само две студии, отнасящи се до еволюцията в оценките за Стефан Стамболов в българската историография от края на 40-те до края на 80-те години. Кандидатът има и някои разработки от етнологички характер за специфични черти в начина на живот на българите. От предложения списък на трудовете се вижда, че интересите на кандидата са насочени преди всичко към времето на Българското възраждане и новата история на България /1878-1944 г./ с добре очертан приоритет за периода 1878-1912 г. Очевидно е, че Дечев стои далече от проблемите на периода от края на Втората световна война до наши дни.

При това положение моята оценка е категорична: единственият кандидат, който отговаря убедително на изискванията за придобиване на научното звание „Доцент по съвременна българска история“ е Румяна Димитрова Маринова-Христиди и аз препоръчвам на почитаемото научно жури да й присъди това звание.

2014 г.

Рецензент:

/проф.д.и.н. Владимир Мигев/